

3

MARIJA GOLUBOVIĆ

Saradnja Muzičke omladine Jugoslavije s jugoslovenskim muzičkim udruženjima i savezima*

Muzička omladina Jugoslavije (MOJ) je od svog osnivanja održavala kontakte s raznim strukovnim udruženjima muzičara, zatim organizacijama za decu i omladinu, društveno-političkim organizacijama, rukovodstvima festivala, televizijskim kućama i radio-stanicama, zahvaljujući čemu je tokom čitavog svog postojanja davala veliki doprinos razvoju muzičke scene u SFRJ. Kroz analizu arhivske građe MOJ-a iz Arhiva Jugoslavije, časopisa *Pro musica* Udruženja muzičkih umetnika Srbije i *Zvuk* Saveza kompozitora Jugoslavije, i drugih relevantnih izvora, u radu će biti prikazano kako je uspostavljena i kako je tekla saradnja MOJ-a s organizacijama poput Saveza kompozitora Jugoslavije, Saveza muzičkih umetnika Jugoslavije i Saveza muzičkih pedagoga Jugoslavije. U radu je posebna pažnja posvećena njihovim zajedničkim aktivnostima i inicijativama. Cilj je da se predstavi umreženost MOJ-a u polju muzike i da se ukaže na stepen njegove koordinisanosti u delovanju s navedenim organizacijama, koje su bile usmerene na promovisanje umetničke muzike i muzičkih umetnika u SFRJ. Time bi se pružio dublji uvid u doprinos MOJ-a kulturnom i društvenom životu Jugoslavije i otkrila važnost njegovih bliskih odnosa sa srodnim muzičkim udruženjima.

Ključne reči: socijalistička Jugoslavija, Muzička omladina Jugoslavije, Savez kompozitora Jugoslavije, Savez muzičkih umetnika Jugoslavije, kontakti, zajedničke aktivnosti

1. Kulturna politika socijalističke Jugoslavije i osnivanje MOJ-a

Po završetku Drugog svetskog rata Komunističku partiju Jugoslavije dočekaao je kompleksan proces obnavljanja razrušene zemlje koja je zauzimala prostor nekadašnje Kraljevine Jugoslavije. Uspostavljanje i sprovođenje kulturne politike bio je neodvojiv deo obnove i socijalističkog preobraćenja društva, a u posleratnim godinama polje kulture je bilo izuzetno značajan instrument popularisanja nove vlasti i upoznavanja širokih masa s ciljevima Partije.¹ Pored toga, Partija

* Ovaj rad rezultat je istraživanja sprovedenog u Muzikološkom institutu SANU, koje finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija RS (RS-200176).

¹ Ljubodrag Dimić, *Agitprop kultura: agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945–1952* (Beograd: Rad, 1988), 19–20.

je nasledila zemlju u kojoj se uoči rata 76% stanovništva bavilo poljoprivredom, oko 11% je radilo u industriji, dok je tek petina stanovništva živela u urbanim sredinama u kojima su imali dodir s kulturom i stranim uticajima.² Bilo je jasno da je ekonomski razvoj nemoguć bez prevazilaženja kulturne zaostalosti, te su radikalna demokratizacija kulture i vaspitanje masa u duhu socijalizma postali imperativ. Prema rečima istoričara Ljubodraga Dimića, u periodu agitpropovske kulturne politike (1945–1952) nastajala su umetnička udruženja, što je „predstavljalo novu institucionalnu formu za koju nije znala praksa međuratne Jugoslavije”.³ Među njima je bilo i dosta udruženja muzičara osnovanih sa zadatkom da podstaknu razvoj muzičke kulture u jugoslovenskoj sredini i podignu je na viši nivo. Sukob Josipa Broza Tita i Josifa Staljina 1948. bio je prekretnica za jugoslovensku državu. U periodu koji je usledilo klima u zemlji je počela da se menja, i taj je proces trajao nekoliko godina.⁴ Kulturna politika je pak nastavila istim utabanim putem ka istom cilju od ranije: iskorenjivanju nepismenosti, podizanju opšteg kulturnog nivoa stanovništva i širenju kruga konzumenata kulturnih vrednosti,⁵ odnosno vaspitanju „novog, slobodnog i odvažnog socijalističkog čoveka, čija su shvatanja široka i raznovrsna”.⁶ Udruženja muzičara, muzičkih pedagoga i muzičkih stvaralaca formirana u pojedinim republikama stekla su značajan ugled tokom kratkog vremena, te je ubrzo postalo jasno da je potrebna međusobna koordinacija njihovog rada, koja je i počela da se ostvaruje već početkom 50-ih godina. U to vreme su utemeljeni Savez kompozitora Jugoslavije (1950), kasnije preimenovan u Savez organizacija kompozitora Jugoslavije (1975), potom Savez muzičkih umetnika Jugoslavije (1950), Savez orkestarskih umetnika Jugoslavije (1953), Muzička omladina Jugoslavije (1954) i Savez muzičkih pedagoga Jugoslavije (1958). Kasnije je osnovan i Savez organizacija radnika estradne delatnosti Jugoslavije (1971), a od organizacija koje su na republičkom nivou ostvarile značajan ugled treba spomenuti Udruženje džez muzičara, koje je osnovano u Beogradu 1953. godine. Navedeni savezi i organizacije obuhvatali

² Mari-Žanin Čalić, *Istorija Jugoslavije u 20. veku* (Beograd: Clio, 2013), 130, 138.

³ Dimić, *Agitprop kultura*, 51. S ovom konstatacijom se ne možemo složiti, kao ni s uvreženim mišljenjem da je koncertna agencija „Jugokonzert” osnovana tek 1946. godine. Uporedi: Ivana Vesić, Vesna Peno, *Između umetnosti i života. O delatnosti udruženja muzičara u Kraljevini SHS/ Jugoslaviji* (Beograd: Muzikološki institut SANU, 2017); Marija Đ. Golubović, „Uloga ruske emigracije u muzičkom životu Beograda (1918–1941)”, doktorska disertacija (Filozofski fakultet u Beogradu, Odeljenje za istoriju, 2021), 131–151; Veljko Bijedić, „Trideset godina 'Jugokonzerta'”, *Pro musica* 88–89 (1977): 16.

⁴ Goran Miloradović, *Lepota pod nadzorom: sovjetski kulturni uticaji u Jugoslaviji: 1945–1955* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2012).

⁵ Dimić, *Agitprop kultura*, 252.

⁶ Miomir Gatalović, „Između ideologije i stvarnosti. Socijalistički koncept kulturne politike Komunističke partije Jugoslavije (Saveza komunista Jugoslavije) 1945–1960”, *Istorija 20. veka* 1 (2009): 44.

su najraznovrsnije sfere muzičkih aktivnosti i imali su nekoliko zajedničkih ciljeva: promovisanje mladih umetnika, približavanje ozbiljne muzike omladini i propagiranje savremenog jugoslovenskog stvaralaštva. Proučavanje saradnje ovih organizacija, međutim, znatno otežava nesređenost izuzetno obimne građe koju su za sobom ostavile.

Godina 1954. bitna je za naš rad iz dva razloga. U martu te godine održan je IV plenum Centralnog komiteta Saveza Komunističke Jugoslavije (SKJ), na kojem je nedvosmisleno potvrđeno ukidanje agitprop aparata. Tom prilikom istakao se novi partijski ideolog Edvard Kardelj, koji je konstatovao da se nijedna forma umetnosti ne može zabraniti, ali da komunisti moraju biti ti koji će „dati podstrek socijalističkom stvaranju”.⁷ Već od kraja 1954. u Jugoslaviji je primetan uzlet kulturno-umetničkih događaja i može se uočiti da je Partija podržavala i podsticala umetnike i kulturne radnike u njihovoj delatnosti dokle god su Tito i SKJ predstavljali vrhovne državne i društvene uzore.⁸

Bilo da je slučajnost ili ne, Muzička omladina Jugoslavije (MOJ) osnovana je upravo 1954, zahvaljujući muzičkim umetnicima i ljubiteljima umetničke muzike u Zagrebu i Beogradu. U to vreme ime Muzičke omladine još nije bilo zvanično korišćeno budući da jugoslovenska organizacija isprva nije bila članica Međunarodne federacije Muzičke omladine (MFMO / FIJM⁹).¹⁰ Prema rečima Ive Vuljevića, jednog od osnivača i prvog predsednika MOJ-a, mnogo im je značila podrška uglednih članova Saveza kompozitora, muzičkih umetnika, prosvetnih radnika, pedagoga muzičke akademije, filharmonije, opere, radio-stanica, koncertnih poslovnica, štampe i mnogih kulturnih radnika u vreme kada su se još borili za afirmaciju i mesto u muzičkom životu zemlje.¹¹ Vrlo brzo je MOJ postao jedna od najuglednijih i najaktivnijih muzičkih organizacija u zemlji, koja je podržavala mlade umetnike i propagirala jugoslovensku kulturnu politiku kroz intenzivnu saradnju s istočnim i zapadnim zemljama i njihovim srodnim muzičkim organizacijama.¹² U narednim godinama i decenijama dve osnovne aktivnosti MO u zemlji bile su „Školski koncerti” i „Vozom u operu”, a ova

⁷ Isto, 50.

⁸ Isto, 50–51.

⁹ Fédération internationale des Jeunesses musicales.

¹⁰ *30 godina Muzičke omladine 1954–1984* (Zagreb: MO Zagreba i Hrvatske, 1984), 11. MOJ-u je priznat status člana u organizaciji MFMO tek 1962. godine, te je I kongres, na kojem je između ostalog usvojen Statut MOJ-a, održan 1964. godine – punu deceniju nakon njegovog osnivanja. Detaljnije o osnivanju MO odnosno Društva prijatelja muzike na prostoru FNR Jugoslavije videti u poglavlju 1 ovog zbornika.

¹¹ Isto, 12.

¹² Ivana Vesić, Marija Golubović, Vanja Spasić, “Jeunesses Musicales of Yugoslavia (1954–1991) Activities in the Countries of Eastern Block through the Prism of Socialist Yugoslavia Cultural Diplomacy”, *New Sound* 55 (2020): 72.

organizacija je ujedno omogućavala mladima da iskažu svoje znanje (kviz-takmičenja, ciklus koncerata „Mladi za mlade”, Međunarodno takmičenje MO itd.) i da nauče nešto novo o umetničkoj muzici i drugim vrstama muzike („Muzički album”, kampovi MO, „Jugoslovensko-nemačka horska nedelja”).¹³ Kolektivno članstvo MOJ-a u Savezu socijalističke omladine Jugoslavije (SSOJ) (krajem 1974) podrazumevalo je uključivanje omladine iz svih socijalnih sredina, što je trebalo da doprinese i boljoj međusobnoj povezanosti i koordinaciji akcija MOJ-a s delovanjem ostalih članova SSOJ.¹⁴ Međunarodni ugled MOJ je učvrstio osnivanjem dva od tri velika projekta organizacije MFMO – Kulturnog centra MFMO u Grožnjanu (1969) i Međunarodnog takmičenja MO u Beogradu (1971).

Iako je MO bila jedan od stubova muzičke kulture u socijalističkoj Jugoslaviji, do danas historiografija poznaje mali broj tekstova i monografija o njoj, i to uglavnom onih koji su prigodnog karaktera, tj. nastali povodom obeležavanja godišnjica ove organizacije.¹⁵ Međutim, situacija nije bolja ni s muzičkim savezima i udruženjima s kojima je MOJ saradivao – većini je posvećena tek po jedna monografija, i to povodom godišnjica.¹⁶ U građi fonda MOJ-a, koja se čuva u Arhivu Jugoslavije (fond 476), mogu se pronaći tragovi o tome kako je tekla saradnja s drugim muzičkim savezima, posebno u prvim godinama (prva polovina 60-ih), kada su se kontakti tek uspostavljali. Iako je fond MOJ-a obiman (81 registrator), ispostavilo se da je građa fragmentarna i da su materijali iz kojih se mogu izvući faktografski podaci u suštini malobrojni. U ovom radu će prvenstveno biti prikazano na koji način se odvijala saradnja MOJ-a s dva udruženja koja su takođe bila važni stubovi muzičkog života u socijalističkoj Jugoslaviji: pomenutim Savezom muzičkih umetnika Jugoslavije (SMUJ) i Savezom kompozitora Jugoslavije (SAKOJ).

2. Saradnja s muzičkim savezima i zajednički ciljevi

Oktobra 1959. održana je osnivačka sednica Koordinacionog odbora MOJ-a, kojoj su prisustvovali predstavnici MO Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine,

¹³ Daniel Kirn, „Uvodnik”, *Pro musica za Muzičku omladinu* 10/69 (1973): 1.

¹⁴ Arhiv Jugoslavije (AJ), fond 476 (Muzička omladina Jugoslavije), registratura 1 (R1), „Izveštaj o aktivnosti Muzičke omladine Jugoslavije između II i III kongresa /1971–1975/”, 12.

¹⁵ Aleksandar Raković, „Savez socijalističke omladine Jugoslavije i Muzička omladina Jugoslavije u sporu oko rokenrola (1971–1981)”, *Tokovi istorije* 3 (2012): 159–189; Vesić, Golubović, Spasić, „Jeunesses Musicales of Yugoslavia (1954–1991)”; *30 godina Muzičke omladine*.

¹⁶ *Dvadeset godina Udruženja muzičkih umetnika Srbije 1946–1966* (Beograd: Udruženje muzičkih umetnika Srbije, 1966); Anton Eberst, *30 godina Saveza udruženja muzičkih umetnika Jugoslavije: 1950–1980* (Beograd: Savez udruženja muzičkih umetnika Jugoslavije, Novi Sad: Udruženje muzičkih umetnika SAP Vojvodine – Udruženje kompozitora SAP Vojvodine, 1980); Predrag Milošević (ur.), *SAKOJ 1950–1970* (Beograd: Savez kompozitora Jugoslavije, 1970).

ali i Miloš Nikolić, sekretar Kulturno-prosvetnog veća Jugoslavije, Aleksandar Bakočević, sekretar Kulturno-prosvetne zajednice Srbije, Josip Kalčić, predsjednik Muzičke komisije Jugoslovenske radio-difuzije, Veljko Bijedić, direktor Jugoslovenske koncertne agencije, Stanojlo Rajičić, predstavnik SAKOJ-a, Dušan Busančić, generalni sekretar Saveza opersko-simfonijskih muzičara Jugoslavije, zatim predstavnici centralnih komiteta Narodne omladine i kulturno-prosvetnih zajednica Hrvatske, Slovenije, BiH, Makedonije, Crne Gore i drugi gosti. Tom prilikom je sekretar Inicijativnog odbora Slobodan Petrović pročitao referat u kojem je istakao da MO želi da učestvuje u nadogradnji postavljene baze društvenog standarda i doprinosi opštem napretku.¹⁷ Stoga je prisustvo predstavnika pomenutih muzičkih i kulturnih saveza na sastanku bilo prirodan proces koji je pokazao spremnost za saradnju i otvorenost za razmenu mišljenja i stavova. To je u narednim godinama postala praksa, te su muzička udruženja i savezi redovno jedni drugima dostavljali pozive za slanje predstavnika na važne sastanke. Jedan od prvih praktičnih zadataka Odbora bio je da „stimulira, usklađuje i koordinira rad postojećih republičkih organizacija Muzičke omladine, da radi na razmeni njihovih iskustava, kao i da podstiče i pomaže međurepubličku razmenu kako mladih umetnika i izvođačkih tela, tako i ljubitelja muzike – članova Muzičke omladine”.¹⁸ To je potvrđeno na I kongresu MOJ-a maja 1964. godine, kada je usvojen Statut, kojim je predviđena saradnja s društvenim i odgovarajućim stručnim organizacijama u zemlji.¹⁹

Marta 1963. su predstavnici SAKOJ-a, SMUJ-a, Saveza opersko-simfonijskih muzičara Jugoslavije i Saveza udruženja muzičkih pedagoga Jugoslavije osnovali Koordinacioni odbor muzičkih saveza (KOMS), čiji je cilj bio usaglašavanje zajedničkog rada na razvijanju muzičke kulture naroda Jugoslavije. Među glavnim zadacima Koordinacionog odbora bili su: pomaganje u rešavanju problema muzičkog života uz saradnju svih muzičkih udruženja, muzičkih ustanova, organa vlasti i drugih organizacija; borba za visok kvalitet muzičke delatnosti; sagledavanje važnih pitanja koja se tiču svih oblasti muzičkog života (stvaralaštva, izvođenja, nastave, rada muzičkih udruženja itd.); obraćanje pažnje na pojedine sredine i poboljšavanje stanja i uslova rada u njima; pomaganje amaterskoj delatnosti i doprinošenje razvoju muzičke kulture radničke i školske omladine, kao i najširih društvenih slojeva.²⁰ Kasnije je u sastav KOMS-a ušao i MOJ.²¹

¹⁷ Slobodan Petrović, „Osnivanje koordinacionog odbora muzičke omladine Jugoslavije”, *Zvuk* 31–32 (1959): 54.

¹⁸ Isto, 56.

¹⁹ AJ, 476, R1, „Statut Muzičke omladine Jugoslavije”, 1964.

²⁰ AJ, 476, R47, „Odluka o osnivanju Koordinacionog odbora muzičkih saveza”.

²¹ Eberst, *30 godina Saveza udruženja muzičkih umetnika Jugoslavije: 1950–1980*, 106. Detaljnije o osnivanju KOMS-a videti strane 105–108.

U narednom periodu pokazalo se da su umetnički savezi nezadovoljni neopravdano malim brojem umetnika u prosvetno-kulturnim većima opština, gradova, pokrajina, republičkih skupština i Savezne skupštine. Iako je član prosvetno-kulturnog veća mogao da bude „svaki radni čovek ili član organa upravljanja radne organizacije odnosno radne zajednice u odgovarajućoj oblasti rada, član organa upravljanja udruženja radnih organizacija i funkcioner sindikata, u odgovarajućoj oblasti rada”²², umetnici su paradoksalno bili zanemareni i marginalizovani. Stoga je početkom 1969. sazvan sastanak Koordinacionog odbora umetničkih saveza Jugoslavije, kojem su prisustvovali i predstavnici MOJ-a. Tom prilikom je dogovoreno da umetnici, članovi Savezne konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, na sastanku posvećenom izborima ukažu na neadekvatnu zastupljenost radnih i društvenih organizacija iz oblasti kulture i umetnosti, kao i samih umetnika, u predstavničkim telima.²³ Nakon što je MOJ postao „nacionalna” organizacija za područje čitave Jugoslavije 1959. godine, njegovi predstavnici postali su članovi i delegati u upravnim i programskim odborima brojnih festivala, takmičenja, medijskih kuća, te učesnici na skupovima pojedinih organizacija, što pokazuje koliki je bio značaj i ugled MOJ-a u kulturnom životu zemlje.

U narednim godinama MOJ je nastavio da širi krug saveznih organizacija s kojima je saradivao. Za pripremu materijala IV kongresa MOJ-a (1977), s temom „Kultura samoupravnog socijalističkog društva i programski zadaci muzičke omladine”, bili su – pored ustaljenih organizacija poput Saveza organizacija kompozitora Jugoslavije (SOKOJ), SMUJ-a, Saveza udruženja orkestarskih umetnika Jugoslavije, Saveza udruženja muzičkih pedagoga – pozvani i predstavnici Saveza estradnih umetnika Jugoslavije, kao i Zajednice kulturno-prosvetnih organizacija Jugoslavije.²⁴

3. Savez muzičkih umetnika Jugoslavije

Savez muzičkih umetnika Jugoslavije osnovan je aprila 1950. godine na osnivačkom kongresu u dvorani Hrvatskog glazbenog zavoda. Tom prilikom je izabrana prva uprava Saveza i donet je Statut, u kome su bili definisani glavni zadaci organizacije: 1. kvalitetno izvođenje umetničke muzike koje će doprineti izgradnji nacionalne kulture, te pomoć pri kultivisanju najširih narodnih slojeva u zemlji; 2. pomaganje i propagiranje jugoslovenske muzičke umetnosti, na prvom mestu, a potom i muzike slovenskih naroda i celog sveta; 3. razvijanje

²² Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (1963), član 168.

²³ AJ, 476, R50, „Beleške sa sastanka Koordinacionog odbora umetničkih saveza Jugoslavije održanog 13. I 1969. g. u Beogradu”.

²⁴ AJ, 476, R62, „SK MOJ saziva IV Kongres Muzičke omladine”, 24. decembar 1976.

svesti o važnosti visokog kvaliteta izvođaštva kod članova; 4. rad na povezivanju i saradnji slovenskih naroda, kao i svih drugih naroda koji stvaraju progresivnog čoveka; 5. pomaganje i uzgajanje mladih umetničkih naraštaja.²⁵ Shodno sličnim glavnim zadacima, SMUJ je na plenumu Uprave, decembra 1959, odlučio da nakon formiranja Koordinacionog odbora MOJ-a ove dve organizacije treba da – na opšte zadovoljstvo – otpočnu tešnju saradnju. Štaviše, iskazana je spremnost da se s Odborom koncipiraju i preduzmu zajedničke akcije koje bi odgovarale jedinstvenim ciljevima ovih organizacija, te da se za realizaciju tih poduhvata u 1960. godini ulože i materijalna sredstva u iznosu do 200.000 dinara. SMUJ je takođe tražio i povećanje honorara za muzičke umetnike koji će učestvovati na koncertima u organizaciji MOJ-a.²⁶

Marta 1966. SMUJ je održao sastanak s predstavnicima svih jugoslovenskih koncertnih agencija i MOJ-om. Budući da su koncertne poslovnice bile podeležene po republikama i da su težile proširivanju saradnje s inostranstvom, iz SMUJ-a je stigao predlog da se osnuje poslovno udruženje koje bi uključilo MOJ i koncertnu agenciju „Jugokonzert” kao najistaknutije promotere jugoslovenskih muzičkih umetnika u zemlji i inostranstvu. Prema toj koncepciji, udruženje u kom bi svaki partner zadržao samostalnost imalo bi snažan impresarijat koji bi obuhvatio jugoslovensko i inostrano tržište. Za razliku od MOJ-a, koncertne poslovnice predvođene agencijom „Jugokonzert” nisu prihvatile taj predlog, uz obrazloženje da bi to predstavljalo preveliko finansijsko opterećenje koje ne bi mogle da podnesu. Oni su se, međutim, složili da im je potrebna finansijska pomoć saveznih organa za slanje jugoslovenskih muzičkih umetnika u inostranstvo, te je dogovoreno da SMUJ bude nosilac sredstava.²⁷

SMUJ je nastojao da obezbedi deo sredstava za plasman solista i manjih ansambala u inostranstvo i smatrao je da je MOJ koristan partner s kojim bi saradnja mogla da donese bogate rezultate.²⁸ Zato je SMUJ finansijski pomagao MOJ-u u ime ideje o plasmanu muzičkih umetnika Jugoslavije u inostranstvo, i to sredstvima koja je dobijao od Komisije za kulturne veze s inostranstvom. Shodno tome, dve organizacije su svake godine zaključivale ugovor o realizaciji i finansiranju gostovanja umetnika; ova gostovanja realizovana su kao razmena – jugoslovenski muzički umetnici išli bi u inostranstvo, dok bi strani umetnici dolazili u Jugoslaviju.²⁹ Tako se MOJ našao u društvu s Jugoslovenskom koncertnom agencijom, koncertnim poslovnicama Srbije, Hrvatske, Slovenije i

²⁵ Eberst, *30 godina Saveza udruženja muzičkih umetnika Jugoslavije: 1950–1980*, 9–11.

²⁶ AJ, 476, R46, „Savez muzičkih umetnika Jugoslavije”, br. 17 od 11. januara 1960.

²⁷ AJ, 476, R47, „Savez muzičkih umetnika Jugoslavije”, br. 131/AP, 3. marta 1966.

²⁸ AJ, 476, R47, „Muzička omladina Jugoslavije”, br. 46/66, 25. marta 1966.

²⁹ AJ, 476, R48, „Ugovor o realizaciji i finansiranju gostovanja jugoslovenskim muzičkih umetnika u inostranstvu i gostovanja stranih umetnika u Jugoslaviji”, 13. jula 1966.

BiH. Učešće SMUJ-a u tim poduhvatima podrazumevalo je: finansiranje putovanja jugoslovenskih umetnika u istočne i zapadne zemlje, te pokrivanje putnih troškova stranih umetnika koji su dolazili u Jugoslaviju po planu razmene, izgladivanje razlike rashoda i prihoda konkretne organizacije koncerata, zatim troškova organizacije značajnih debija najperspektivnijih mladih umetnika u istaknutim muzičkim centrima u inostranstvu, te menadžersko-režijskih troškova organizatora u visini do 15% honorara za dovođenje stranih umetnika u Jugoslaviju na osnovu pomenutog plana razmene.³⁰ Godine 1966. podrška SMUJ-a koncertnim poslovnicama i MOJ-u izgledala je ovako:³¹

Tabela br. 1. Pregled saradnje SMUJ-a (kao i MOJ-a) sa saveznim i republičkim koncertnim poslovnicama.

Organizacija	Jugoslovenski umetnici u inostranstvu (broj koncerata)	Strani umetnici u Jugoslaviji (broj koncerata)	Sredstva (Novi dinar)	Prosek (u din) (Sredstva/broj koncerata)
Jugokonzert	74	41	54.137,79	470,76
Koncertna poslovnicu Srbije	49	42	29.097,75	319,75
Koncertna poslovnicu Hrvatske	22	20	20.220,75	481,44
Koncertna poslovnicu BiH	5	5	5.611,10	561,11
Muzička omladina Jugoslavije	69	62	18.589,40	141,90

Te godine je SMUJ priznao troškove od ukupno 127.656,79, ali je od Komisije za kulturne veze s inostranstvom dobio sumu od 100.000 novih dinara. Stoga je odlučeno da se prioritet da Jugoslovenskoj koncertnoj agenciji i isplati mu se celokupna planirana suma, dok je ostalima nadoknađeno 60% priznatih troškova u nadi da će do kraja te godine biti obezbeđen ostatak, tj. 40% sredstava.³² To je ovom savezu naposletku i pošlo za rukom, te je MOJ-u isplaćena cela planirana suma.³³ Ukoliko se pogleda aktivnost pomenutih organizatora koncerata, najviše koncertnih događaja je priredio upravo MOJ. Iako se prosek dodeljenih sredstava po koncertu ovom prilikom može posmatrati informativno budući da nemamo uvid u liste umetnika, a pritom ni troškovi održavanja solističkih i kamernih koncerata ne mogu biti isti, primetno je da je MOJ dobio znatno manje

³⁰ AJ, 476, R48, „Savez muzičkih umetnika Jugoslavije”, br. 457/AP od 22. jul 1966.

³¹ Isto.

³² Isto.

³³ AJ, 476, R48, „Savez muzičkih umetnika Jugoslavije”, br. 633/VD, 20. decembar 1966.

sredstava po koncertu u odnosu na koncertne poslovnice. Bez obzira na to, saradnja se nastavila naredne godine, a MOJ je prema sklopljenom ugovoru imao obavezu da podnosi izveštaj o realizaciji sredstava za svaku prethodnu godinu.³⁴

SMUJ i MOJ su produbili svoju saradnju zajedničkom i uspešnom organizacijom V jugoslovenskog takmičenja,³⁵ nakon čega je SMUJ izrazio želju da i VI takmičenje (1969) takođe bude organizovano zajedničkim snagama. Dopis SMUJ-a nam otkriva i da su programi za sve discipline bili objavljeni pre nego što su obezbeđena sredstva za organizaciju takmičenja. Zbog toga su oni zajedno s republičkim udruženjima preduzeli akciju za obezbeđivanje sredstava, istovremeno se uzdajući da će MOJ dobiti punu podršku Savezne konferencije Saveza omladine Jugoslavije.³⁶ Saradnja između MOJ-a i SMUJ-a je posebno došla do izražaja u zajedničkom organizovanju i realizaciji Međunarodnog takmičenja MO u Beogradu. Tokom prve četiri godine (1971–1975) SMUJ je pružao neprocenjivu materijalnu i prostornu podršku, ali je posle održanog IV takmičenja postavio uslove za saradnju koje MOJ iz finansijskih razloga nije mogao da prihvati. Tako je višegodišnja plodna saradnja na kraju prekinuta.³⁷

Marta 1972. godine SMUJ je organizovao smotru muzičkih umetnika Jugoslavije u Budvi i na Svetom Stefanu pod nazivom „Dani muzike Sv. Stefan – Budva”. Cilj te manifestacije bilo je „prikazivanje najviših muzičkih dostignuća” muzičkih umetnika iz svih republika. Shodno tome, SMUJ je smatrao da najmlađim muzičkim umetnicima Jugoslavije treba posvetiti najmanje jedan dan, te je kao soliste za nastup s Akademskim orkestrom „Jeunesses Musicales” iz Beograda predložio porednike takmičenja u čijoj organizaciji je učestvovala MO. Organizacioni odbor je tom prilikom takođe iskazao interesovanje da MO postane stalni saradnik te smotre, što je bilo motivisano svešću o uspešnosti njihovih pređašnjih saradnji.³⁸ Decenije zajedničkog rada u okviru najrazličitijih projekata pokazale su da su ove dve organizacije zaista imale dobru komunikaciju i kvalitetnu razmenu, tim pre što nam materijali iz fonda MOJ-a ne pokazuju da je bilo ikakvih nesuglasica i konflikata.

Sredinom 70-ih godina MOJ je po svom razrađenom mehanizmu organizovao veliki broj veoma različitih programa. Govoreći o organizaciji MO Srbije,³⁹

³⁴ AJ, 476, R48, „Savez muzičkih umetnika Jugoslavije”, br. 114/AP, 6. april 1967.

³⁵ SMUJ je organizovao Jugoslovensko takmičenje mladih umetnika. Takmičenje je isprva organizovano u različitim gradovima, da bi od druge polovine 60-ih godina do raspada Jugoslavije njegovo sedište bio Zagreb.

³⁶ AJ, 476, R49, „Savez muzičkih umetnika Jugoslavije”, br. 237/AP, 16. novembar 1968.

³⁷ AJ, 476, R1, „Izveštaj o aktivnosti Muzičke omladine Jugoslavije između II i III kongresa /1971–1975/”, 48.

³⁸ AJ, 476, R53, „Savez muzičke omladine Jugoslavije”, br. 131/AP, 24. mart 1972.

³⁹ Udruženje muzičkih umetnika Srbije bilo je član Saveza udruženja muzičkih umetnika Jugoslavije.

profesor Nikola Rackov je izneo svoje mišljenje da programi kvalitativno variraju, ali da je to posledica ogromnog broja akcija i neophodnosti da se brojna publika „snabde” odgovarajućim sadržajima. MO je u to vreme mnogo radila na širenju muzičke kulture i među radničkom omladinom, ali je izostajala odgovarajuća promocija koncerata – plakata često nije bilo, a prisustvo na radiju i, uopšte, u medijima je bilo vrlo slabo.⁴⁰ MO Srbije je redovno saradivala s časopisom *Pro musica* (1964–2001), glasilom Udruženja muzičkih umetnika Srbije. Bio je to časopis za ozbiljnu muziku, koji je dosta pažnje posvećivao i problemima muzičkog obrazovanja u osnovnim i srednjim školama, a posvećenost uredništva mladim čitaocima doprinela je pokretanju podlistka *Pro musica za Muzičku omladinu* (1971. godine od broja 57). Time su MOJ i njene republičke, pokrajinske i opštinske organizacije dobili poseban prostor u okviru časopisa. Časopis *Zvuk* (1955–1990), koji je izdavao Savez kompozitora Jugoslavije, takođe je s vremena na vreme donosio obaveštenja o aktivnostima MOJ-a, a od dvobroja 33–34 (1960) do broja 69 (1966) s vremena na vreme je objavljivana rubrika pod nazivom „Tribina Muzičke omladine Jugoslavije”. Nažalost, tekstovi iz oba časopisa pružaju malo faktografskih podataka o MOJ-u, zbog čega predstavljaju štur istoriografski izvor za proučavanje delatnosti ove organizacije.

4. Savez kompozitora Jugoslavije

Već tokom 1945. osnovana su tri republička udruženja kompozitora koja će postati temelj budućoj saveznoj organizaciji: u februaru je osnovano Udruženje kompozitora Srbije, u maju Hrvatsko društvo skladatelja i u decembru Društvo slovenskih skladateljev. Njima se 1947. godine pridružila i organizacija Sojuz na kompozitorite na Makedonija. Povoljne okolnosti za stvaranje SAKOJ-a ostvarene su tek februara 1950. godine, kada je I kongres kompozitora i muzičkih pisaca Jugoslavije u svečanoj sali Muzičke škole „Stanković” postao ujedno i osnivački kongres SAKOJ-a. Tada su kao primarni zadatak Saveza navedeni „propagovanje jugoslovenskog muzičkog stvaralaštva i materijalna zaštita muzičkih stvaralaca”.⁴¹

Dok se saradnja MOJ-a i SMUJ-a u prvom redu temeljila na plasmanu mladih umetnika u inostranstvo, sa SAKOJ-em se radilo upravo na promociji domaćih kompozitora. SAKOJ je takođe redovno finansijski pomagao MOJ-u, stavljao im je na raspolaganje svoje ploče, a u časopisu *Zvuk* su, kao što je navedeno, povremeno, u posebnoj rubrici, objavljivani tekstovi o aktivnostima MOJ-a. Odnosi

⁴⁰ Nikola Rackov, „Programska koncepcija Muzičke omladine u periodu 1971–1975”, *Pro musica* 78 (1975): 14–15.

⁴¹ Ivana Neimarević i Ksenija Stevanović, *Sokoj – Organizacija muzičkih autora Srbije: 70 godina* (Beograd: Sokoj – Organizacija muzičkih autora Srbije, 2021), 18–19.

između SAKOJ-a, kao i, između ostalog, SMUJ-a, s MOJ-om postali su bliskiji nakon što je osnovan Koordinacioni odbor MOJ-a 1959. godine.

Saradnja MOJ-a i SAKOJ-a odvijala se u nekoliko pravaca. U koncepciji svojih programa, čiji je cilj bio da zainteresuju mlade za ozbiljnu muziku, MOJ je veliku pažnju poklanjao propagiranju domaćeg stvaralaštva. Dela jugoslovenskih kompozitora redovno su se mogla čuti na njihovim koncertima, a neretko je MOJ priređivao i posebne koncerte posvećene isključivo jugoslovenskoj muzici. Mladi iz raznih ogranaka MOJ-a često su imali priliku da razgovaraju s istaknutim kompozitorima, što je bilo od velikog značaja za podsticanje njihovog interesa za muziku i domaću umetnost. MO se zalagala da najmanje polovina koncertnog programa za nastupe koje su, u njenoj organizaciji, jugoslovenski mladi muzičari realizovali u inostranstvu bude posvećena delima jugoslovenskih kompozitora. Stoga su od samih početaka tražili pomoć od SAKOJ-a za sprovođenje svojih aktivnosti.⁴² SAKOJ se na tu molbu brzo odazvao s vestima da je Glavni odbor veoma zainteresovan za kooperaciju i da je odlučio da im za akcije dodeli izvesna sredstva, a da će praksa pokazati u kom smeru će se dalja saradnja odvijati. Jednu od važnih aktivnosti dveju organizacija činilo je slanje gramofonskih ploča s delima jugoslovenskih autora u inostranstvo, pri čemu je SAKOJ vršio odabir ploča, a MOJ ih je slao inostranim muzičkim organizacijama.⁴³ MOJ je imao uspeha u propagiranju domaćih kompozitora u inostranstvu i uticao je na zainteresovanost stranih muzičara za njihova dela. Kao primer možemo navesti molbu MO Belgije iz 1969. da se za njihov duvački kvartet pribave partiture jugoslovenskih autora.⁴⁴

Kada je sekretar Koordinacionog odbora MOJ-a Slobodan Petrović podneo izveštaj o radu Odbora u njegovim prvim mesecima (3. 12. 1959–31. 3. 1960), imao je čime da se pohvali. U tom periodu je MOJ uspeo da obezbedi novac od raznih saveza i fondova, među kojima su posebno značajne bile podrška SAKOJ-a, od kog su dobili sumu od 100.000 dinara za propagiranje jugoslovenskog muzičkog stvaralaštva, i SMUJ-a, koji je donirao 200.000 dinara za zajedničke akcije. Iz ovog izveštaja saznajemo da je Petrović bio u kontaktu s generalnim sekretarima svih muzičkih saveza, ali u arhivskom fondu MOJ-a, nažalost, ima vrlo malo materijala o saradnji sa Savezom muzičkih pedagoga Jugoslavije, dok ih o saradnji sa Savezom opersko-simfonijskih muzičara nema uopšte.

Takmičenja su takođe postala okosnica zajedničkih aktivnosti MOJ-a i SAKOJ-a. Nakon što je na XIX kongresu MFMO u Beču (1965) doneta odluka da se raspiše međunarodni konkurs za kompoziciju u kojem bi učestvovala sve

⁴² AJ, 476, R46, „Savez kompozitora Jugoslavije – Beograd”, br. 20/1, 8. decembar 1959.

⁴³ AJ, 476, R46, „Koordinacioni odbor Muzičke omladine Jugoslavije”, br. 97/60, 21. januar 1960.

⁴⁴ AJ, 476, R50, „Saradnja Muzičke omladine Jugoslavije i Muzičke omladine Belgije”, br. 182/69, 20. jun 1969.

zemlje-članice ove organizacije, MOJ je obavestio SAKOJ o propozicijama i ponudio je saradnju. Konkurs je trebalo da obuhvati dve etape – nadmetanje na nacionalnom, a zatim i međunarodnom nivou, a finale je bilo predviđeno za jul 1967. za vreme trajanja XXI kongresa MFMO u Montrealu.⁴⁵ MOJ je u saradnji s Jugoslovenskom radio-televizijom i zagrebačkim Muzičkim bijenalom raspisala nacionalni konkurs za izbor kamernog muzičkog dela koje bi se potom takmičilo na međunarodnom konkursu. Prema propozicijama, pravo učešća imali su jugoslovenski kompozitori do 40 godina starosti, a kamerno delo je trebalo da bude napisano za najviše pet izvođača–instrumentalista. Pored međunarodnog konkursa, bilo je planirano da kompozicija koja pobedi bude izvedena u Jugoslaviji u okviru Jugoslovenske muzičke tribine u Opatiji (oktobar 1967), potom u okviru zagrebačkog Muzičkog bijenala (1969), programa Jugoslovenske radio-televizije i na javnim koncertima MOJ-a u 1967/68. godini.⁴⁶ MOJ i SAKOJ takođe su, po osnivanju Međunarodnog takmičenja MO, veoma uspešno saradivali, pri čemu je SAKOJ obezbeđivao notni materijal za izvođenje obaveznog dela (odabrane kompozicije jugoslovenskog autora), a najbolji izvođači dobijali su nagradu.⁴⁷

Godine 1954, kada je osnovano Društvo prijatelja muzike (kasnije MOJ), SAKOJ je osnovao Zavod za zaštitu autorskih malih prava (ZAMP). MO je, međutim, 1969. odlučila da se dopisom obrati SAKOJ-u po pitanju novih tarifa ZAMP-a. Oni su tražili da se koncerti koje organizuju oslobode plaćanja malih prava ili da se ta naknada barem umanju, uz obrazloženje da njihove priredbe nisu komercijalne, da im koncertne sale izlaze u susret s velikim popustima i da je SMUJ dao punu saglasnost da honorari muzičkih umetnika na koncertima MOJ-a budu po nekoliko puta umanjeni.⁴⁸ U građi, nažalost, ne postoji odgovor na tu molbu, ali se trag može pronaći u dokumentu koji je nastao nekoliko godina kasnije, i u kojem piše da je SAKOJ pružao pomoć organizaciji MO time što joj je svake godine dodeljivao iznos koji je odgovarao visini autorske naknade za koncerte, što je suštinski značilo da je MO oslobođena plaćanja autorskih honorara.⁴⁹ Od 1971. godine su SAKOJ i MOJ na svakih godinu dana zaključivali ugovor o javnom izvođenju muzičkih i književnih nescenskih dela. Prema ugovoru je MOJ za organizaciju svojih koncerata dobio dozvolu za javno izvođenje muzičkih i

⁴⁵ Međunarodni konkurs za kompoziciju predložila je MO Kanade. Prema: AJ, 476, R47, „Savez kompozitora Jugoslavije”, br. 176/65, 18. septembar 1965.

⁴⁶ M. S. „Internacionalni konkurs za kamernu kompoziciju”, *Borba*, 23. februar, 1966, 7.

⁴⁷ AJ, 476, R1, „Izveštaj o aktivnosti Muzičke omladine Jugoslavije između II i III kongresa /1971–1975/”, 49.

⁴⁸ AJ, 476, R50, „Glavni odbor Muzičke omladine Jugoslavije razmatrao je...”, br. 264/1, 26. novembar 1969.

⁴⁹ AJ, 476, R52, „Savez kompozitora Jugoslavije – Muzičkoj omladini Jugoslavije”, 23. decembar 1971.

književnih nescenskih dela, bio je obavezan da plaća godišnji paušal za autorsku naknadu i dostavlja ZAMP-u popise dela izvedenih u okviru javnih nastupa.⁵⁰

Početkom marta 1973. godine u Ljubljani je održana I tematska konferencija MOJ-a s temom „Savremena muzika i njeno mesto u programima Muzičke omladine”; tema je bila posvećena uključivanju savremenog muzičkog stvaralaštva, kao i nove muzike jugoslovenskih autora, u programe MOJ-a, te ispitivanju načina na koje to može da se sprovede. Konstatujući da je savremena muzika nedovoljno zastupljena, kako u školama opšteobrazovnog smera tako i u muzičkim školama, a da je omladina otvorena za nove utiske, na Konferenciji je predložen niz praktičnih formi rada koje bi omladinu upoznavale sa savremenim stvaralaštvom.⁵¹ Konferenciji je u ime SAKOJ-a prisustvovao i dr Zija Kučukalić, koji je o predlozima izvestio Glavni odbor Saveza, u čiji je rad bio uključen kao član i funkcioner. Odbor je predložio da se uspostavi čvršća saradnja dveju organizacija u težnji za afirmacijom i popularisanjem jugoslovenskog muzičkog stvaralaštva, prema kojoj bi Savez pomagao organizaciji MO da u svoje priredbe uključuje dela savremene muzike i da ih kroz razgovore približi mladina. Za ovu akciju i razrađivanje plana bio je ovlašćen Odbor za propagandu i veze s inostranstvom SAKOJ-a.⁵²

U programu rada za 1974. MO je planirala saradnju sa Savezom omladine Jugoslavije, Savezom studenata, SAKOJ-em, SMUJ-em i raznim drugim organizacijama. Posebno je istaknuta saradnja sa SAKOJ-em, koja je trebalo da obuhvati sledeće: 1. regulisanje ZAMP-a i obaveza MOJ-a po tom pitanju, 2. realizovanje konkursa za novu kompoziciju za IV međunarodno takmičenje MO, 3. dogovor o stimulanju domaćeg stvaralaštva. Pored toga, bilo je predviđeno da MOJ saraduje s Jugoslovenskom radio-televizijom, kao i s festivalima: Jugoslovenska muzička tribina, „Dani muzike Sveti Stefan – Budva”, BEMUS, „Ohridsko leto” i drugima.⁵³ Saradnja MOJ-a i SAKOJ-a odvijala se zaključivanjem ugovora o javnom izvođenju muzičkih nescenskih dela – na obostrano zadovoljstvo – do kraja 70-ih godina.

5. Savez udruženja muzičkih pedagoga Jugoslavije

U Klubu prosvetnih radnika u Beogradu se 1954. godine okupila grupa pregalaca koji su hteli da unaprede muzičku pedagogiju. Time je postavljen kamen

⁵⁰ AJ, 476, R52, „Ugovor o javnom izvođenju muzičkih i književnih nescenskih dela”, 11. mart 1971 / 12. april 1971.

⁵¹ AJ, 476, R4, „Materijal za VIII sednicu predsedništva Muzičke omladine Jugoslavije Skopje 10. VI. 1973. g.”.

⁵² AJ, 476, R54, „Muzička omladina Jugoslavije”, 04–2981/1, 18. april 1973.

⁵³ AJ, 476, R55, „Program rada Muzičke omladine Jugoslavije za 1974. godinu”.

temeljac za osnivanje budućeg Udruženja muzičkih pedagoga Srbije, čiji je osnovni zadatak bilo podizanje nivoa nastave muzike u svim sferama obrazovanja. Muzički pedagozi iz Srbije su potom pokrenuli pitanje održavanja I međurepubličkog savetovanja muzičkih pedagoga Jugoslavije 1956. godine, a zatim i osnivačkog kongresa Saveza udruženja muzičkih pedagoga Jugoslavije (SUMPJ) 1958. godine u Zagrebu.⁵⁴ U fondu arhivske građe MOJ-a gotovo da nema tragova o njihovoj saradnji sa SUMPJ-om, iako je trajna saradnja među dvema institucijama bila uspostavljena već po njihovom osnivanju.

Kada je 1972. godine Upravni odbor SUMPJ-a odlučio da organizuje savezno takmičenje učenika nižih i srednjih muzičkih škola Jugoslavije, MOJ je – pored republičkih zajednica obrazovanja i zajednica muzičkih škola – pozvan da učestvuje u realizaciji tog takmičenja. Njegovi glavni ciljevi – poput pronalazjenja mladih talenata i pružanja pomoći njihovom daljem školovanju i usavršavanju – u potpunosti su se slagali s ciljevima MOJ-a.⁵⁵ Pored toga, kada je na zajedničkim sednicama Predsedništva SUMPJ-a i Koordinacionog odbora Zajednice muzičkih škola Jugoslavije bilo reči o važnosti i neodložnosti rešavanja određenih pitanja, MOJ je dobijao pozive da pošalje svoje predstavnike. Među takvim sednicama bila je i ona iz maja 1975, kada se na dnevnom redu našlo donošenje Pravilnika Saveznog takmičenja učenika muzičkih škola Jugoslavije.⁵⁶ Nešto kasnije utvrđeno je će se u Savetu Takmičenja naći i predstavnik MOJ-a.⁵⁷

Lista referenci

Arhivski izvori

Arhiv Jugoslavije, Fond Muzičke omladine jugoslavije (476):

- Registrature 1, 4, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 58, 59, 62, 65

Bijedić, Veljko. „Trideset godina ‘Jugokoncerta’”. *Pro musica* 88–89 (1977): 16.

Vesić, Ivana, Peno, Vesna. *Između umetnosti i života. O delatnosti udruženja muzičara u Krajevini SHS/Jugoslaviji*. Beograd: Muzikološki institut SANU, 2017.

⁵⁴ Gordana Krajačić, *50 godina Udruženja muzičkih i baletskih pedagoga Srbije* (Beograd: G. Krajačić, 2016), 28.

⁵⁵ AJ, 476, R51, „Glavnom odboru Muzičke omladine Jugoslavije”, 19. novembar 1972.

⁵⁶ AJ, 476, R58, „Savez udruženja muzičkih pedagoga Jugoslavije – Muzičkoj omladini Jugoslavije”, br. 40, 28. maj 1975.

⁵⁷ AJ, 476, R59, „Zapisnik sa sastanka Saveta Saveznog takmičenja učenika muzičkih škola Jugoslavije održanog u Beogradu na dan 7. juna 1975. godine”.

- Vesić, Ivana, Golubović, Marija, Spasić, Vanja. "Jeunesses Musicales of Yugoslavia (1954–1991) Activities in the Countries of Eastern Block through the Prism of Socialist Yugoslavia Cultural Diplomacy". *New Sound* 55 (2020): 70–90.
- Gatalović, Miomir. „Između ideologije i stvarnosti. Socijalistički koncept kulturne politike Komunističke partije Jugoslavije (Saveza komunista Jugoslavije) 1945–1960". *Istorija 20. veka* 1 (2009): 37–56.
- Golubović, Marija Đ. „Uloga ruske emigracije u muzičkom životu Beograda (1918–1941)". Doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Beogradu, Odeljenje za istoriju, 2021.
- Dimić, Ljubodrag. *Agitprop kultura: agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945–1952*. Beograd: Rad, 1988.
- Dvadeset godina Udruženja muzičkih umetnika Srbije 1946–1966*. Beograd: Udruženje muzičkih umetnika Srbije, 1966.
- Eberst, Anton. *30 godina Saveza udruženja muzičkih umetnika Jugoslavije: 1950–1980*. Beograd: Savez udruženja muzičkih umetnika Jugoslavije, Novi Sad: Udruženje muzičkih umetnika SAP Vojvodine – Udruženje kompozitora SAP Vojvodine, 1980.
- Kirn, Daniel. „Uvodnik". *Pro musica za Muzičku omladinu* 10/69 (1973): I.
- Krajačić, Gordana. *50 godina Udruženja muzičkih i baletskih pedagoga Srbije*. Beograd: G. Krajačić, 2016.
- Miloradović, Goran. *Lepota pod nadzorom: sovjetski kulturni uticaji u Jugoslaviji 1945–1955*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2012.
- Milošević, Predrag (ur.). *SAKOJ 1950–1970*. Beograd: Savez kompozitora Jugoslavije, 1970.
- Neimarević, Ivana, Stevanović, Ksenija. *Sokoj – Organizacija muzičkih autora Srbije: 70 godina*. Beograd: Sokoj – Organizacija muzičkih autora Srbije, 2021.
- Petrović, Slobodan. „Osnivanje koordinacionog odbora muzičke omladine Jugoslavije". *Zvuk* 31–32 (1959): 54–59.
- Rackov, Nikola. „Programska koncepcija Muzičke omladine u periodu 1971–1975". *Pro musica* 78 (1975): 14–15.
- Raković, Aleksandar. „Savez socijalističke omladine Jugoslavije i Muzička omladina Jugoslavije u sporu oko rokenrola (1971–1981)". *Tokovi istorije* 3 (2012): 159–189.
- Čalić, Mari-Žanin. *Istorija Jugoslavije u 20. veku*. Beograd: Clio, 2013.
- 30 godina Muzičke omladine 1954–1984*. Zagreb: MO Zagreba i Hrvatske, 1984.